

40-ta rocznica Nobla dla Miłosza

2020-10-15

Dokładnie 40 lat temu - 9 października 1980 r. - ogłoszono, że laureatem literackiej nagrody Nobla został Czesław Miłosz, polski poeta żyjący na emigracji w USA, który późniejsze lata swojego życia związał z Krakowem. Wówczas decyzja Komitetu Noblowskiego, która zbiegła się w czasie z protestami „Solidarności” w Polsce, wywołała kontrowersje jako wybór „nieneutralny polityczny”. Dopiero później Sztokholm ujawnił, że nazwisko Miłosza było brane pod uwagę od co najmniej czterech lat i że został on nagrodzony nie za „bycie Polakiem” lecz za „bycie Poetą”. I to właśnie Poetą z dużej litery.

Paradoksalnie to dopiero Nobel utworzył Miłoszowi drogę do polskiego czytelnika. Wcześniej twórczość tego pisarza, tłumacza, historyka sztuki, eseisty i dyplomaty była w rodzimym kraju objęta cenzurą. Dzieła Miłosza ukazywały się w Polsce w tzw. drugim obiegu. Dobrej prasy Miłosz nie miał także w środowisku emigracyjnym - wypominano mu, że po wojnie podjął pracę w dyplomacji komunistycznego rządu Polski w USA oraz Paryżu, jako attaché kulturalny. Prawdziwy skandal wywołało zamieszkanie „komunisty” Miłosza w siedzibie paryskiej „Kultury”, w czasie gdy poeta ubiegał się o azyl polityczny we Francji. W następnych latach Instytut Literacki wydał większość dzieł Miłosza, a w 1960 r. poeta przeprowadził się do Stanów Zjednoczonych, gdzie wykładał literaturę słowiańską na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley oraz na Harvardzie. W PRL oficjalnie uznany za zdrajcę i renegata, został uroczyście potępiony przez Związek Literatów Polskich. Do 1980 obowiązywał zapis cenzorski, nie tylko zakazujący publikacji jego utworów, ale nawet wymieniania jego nazwiska.

Już na początku sierpnia 1980 r. SB alarmowała: „Uzyskane informacje dowodzą, że należy się liczyć z możliwością otrzymania Nagrody Nobla w dziedzinie literatury przez Cz. Miłosza”. Informacje okazały się prawdziwe - 9 października 1980 roku ogłoszono, że Czesław Miłosz dostał nagrodę za „bezkompromisową wnikliwość w ujawnianiu zagrożenia człowieka w świecie pełnym gwałtownych konfliktów”. Za bycie Poetą w świecie zdominowanym przez politykę.

10 grudnia 1980 roku Miłosz odebrał nagrodę z rąk króla Szwecji Karola XVI Gustawa. Na cześć Czesława Miłosza rozległy się dźwięki mazura z opery „Halka” Stanisława Moniuszki. Prezentując laureata sekretarz Akademii przypomniał jego twórczość literacką i działalność dydaktyczną. Podkreślił, że pisarz przebywający wiele lat na emigracji, nigdy nie zerwał związków ze swym krajem. „Czesław Miłosz - powiedział - jest poetą wybitnie intelektualnym, o głębokiej wiedzy filozoficznej i historyczno-literackiej. Jego poezja jest pełna podtekstów, pastiszów i ironii”.

Rok później Miłosz przyjechał do kraju, gdzie jego utwory zostały już oficjalnie wydane (choć część z nich ocenzurowano). Stały się one natchnieniem dla rozwijającej się opozycji politycznej. Definitywnie do Polski poeta przeprowadził się w 1993 r., wybierając na miejsce zamieszkania Kraków, który „najbardziej przypominał mu rodzime Wilno”. Mieszkał na Stradomiu przy ul. Bogusławskiego 6. Zmarł w naszym mieście 14 sierpnia 2004 r., przeżywszy 93 lata. Pochowany w Krypcie Zasłużonych na Skałce. W uznaniu zasług poety dla Polski i Krakowa, w 2019 r. w pobliżu Muzeum Manggha odsłonięto Schody Miłosza.

Wyjątkowego upamiętnienia dostąpiła także późniejsza polska laureatka Literackiej Nagrody Nobla. Olga Tokarczuk, która dzisiaj świętować może pierwszą rocznicę z Noblem, stała się patronką zasadzonego w Krakowie lasu, nazwanego (na cześć jednej z jej powieści) „Prawiek”.